

Vesna Parat

ČOVJEK – EKOLOGIJA – TURIZAM

UVOD

Kako se danas suvremeni čovjek snalazi u svome okruženju, posebno kada se govori o ekologiji u odnosu na turizam?

Samo ekološko ponašanje i promišljanje teret je čovječanstvu, pa i nama samima, jer u podsvijesti razmišljamo o našem dalnjem opstanku. Danas je turizam fenomen koji je uvelike stasao demokratiziranjem putovanja, zamahom velike mase posjetilaca koji su osim drugih ciljeva, za putovanje na Zemlji izabrali i ciljeve na obalama Sredozemlja, pa tako i našega mora. Turizam je izmijenio identitet mnogih regija, stvorio turistička središta i osnovicu života stanovnika istih područja.

Brz rast i materijalni razvoj nekog područja na Zemlji, dakako, ima neminovnu cijenu održavanja i zaštite prostornih resursa na kojima čovjek obitava. Kada se govori o turizmu, to poskupljuje proizvod, te je stoga razumljivo da sredine s nižim stupnjem razvijenosti (ili siromaštva) u svim pitanjima zaštite ne polazu istu pozornost. (Procjenjuje se da investicije u zaštitu okoliša mogu u prosjeku do 30% poskupjeti investiciju).

Posebno osjetljiv problem u zaštiti čovjekove okoline je opskrba pitkom vodom, zaštita mora i priobalja kvalitetnim sustavom odvodnje otpadnih voda i pročišćavanjem istih.

Stoga je u procesu razvoja turizma veoma važno balansirati višestruko između ekoloških potreba, razvoja i zaštite prirodnog resursa. U politici razvoja prostornog resursa pitanje ekologije u turizmu nije samo pitanje domaće ekonomije već zadire u područje međunarodne suradnje u zaštiti prirodnog resursa kao esencijalnog uvjeta za razvoj turizma u širem prostoru.

Jadransko more, čiji akvatorij već ostvaruje takvu suradnju u međunarodnim planovima zaštite Ujedinjenih naroda (UN-ovi planski dokumenti vezani uz monitoring i zaštitu mora i dr.), dobar je primjer, u čemu sudjeluju i gradovi i općine u Primorsko-goranskoj županiji.

FAZE RAZVOJA

Ekološki pokret u svijetu nakon II. svjetskog rata prošao je kroz dvije faze, a u trećoj se nalazimo upravo danas. (o tome je zanimljivu analizu dao engleski teoretičar A. S. Travis, »Alternative tourism«, Naturopa, br. 59, 1988., str. 25-27).

Ekonomisti su sve do kraja 60-ih godina 20. stoljeća bili optimisti te uvjereni u ekonomski rast na postojećim gospodarskim osnovama. Stoga su se sporadične procjene o drukčijem ponašanju tek pojavile u kasnim 60-im godinama prošloga stoljeća, a potrošačka re-

volucija vodila je visokom stupnju korištenja prirodnih resursa, tj. eksploraciji bez mjere i opreza. Početkom 70-ih počelo se govoriti o nužnoj ekološkoj svijesti čovjeka pri aktivnom korištenju prirodnih resursa, što je bilo posebno važno i za područja na kojima se planira turistički razvoj. Istaknula se potreba da se turistički razvitak uklopi u ekološki određene parametre kako bi se turizam mogao razvijati u različite oblike.

Druga faza ekološkog pokreta od 1976. proširuje se na 1980. i traje gotovo do početka 90-ih godina. Potreba za promjenama i brzi zaštiti čovjekove okoline postaje univerzalna. Organiziraju se simpoziji, savjetovanja, na primjer mediteranski »Plavi plan«, »Izvješća o stanju na Jadranu«, a dokument izrađen pri Ujedinjenim narodima (UN) 1980. godine pod nazivom »Svjetska strategija zaštite« (World Conservation Strategy), zalaže se za »Partnerstvo« između politike okoliša i politike razvoja prostornih resursa.

Od članica Ujedinjenih naroda zatraženo je da izrade vlastite strategije zaštite resursa i posebno se poklonila pozornost štetama koje su nastale od pretjerane eksploracije resursa, nestanku pojedinih biljnih i životinjskih vrsta i drugim promjenama na planetu Zemlji.

Tako su 80-ih godina nastali pokreti zelenih i zaštitari prirode koji su uveli ekologiju u politiku, a turizam se afirmirao kao jedan od sektora gospodarstva koji može pridonijeti »suzdržanom razvoju« te se uključiti u zaštitu prostornih resursa. (Iako fenomen turizam daje mogućnosti za racionalno i smanjeno korištenje energije i drugu zaštitu okoliša.).

Trend masovnog turizma polako prestaje, upozorenje čovječanstvu osniva se na budućnosti i prijedlozima da se gospodarski razvoj treba osnivati na vlastitim raspoloživim resursima, a istovremeno se u turizmu se razvija »small-scale« turistička privreda i alternativni oblici turizma. (Proglas Generalne skupštine WTO u Manili – »Manilska deklaracija«)

Danas se nalazimo u trećoj fazi ekološkog pokreta koji je postavio »Pitanje zaštite čovjekovog okoliša«, posebno na kontinentu Europe za uvjet integracijskog procesa svih zemalja Unije. (»Zaštita je okoliša« unesena još među prve odredbe Rimskog ugovora 1957. godine.)

STAVOVI EZ

Tako je u Evropi Europska zajednica (EZ) u proteklih 30-ak godina usvojila oko 200 zakona iz područja zaštite okoliša. Ubrzani razvoj članica EZ proteklih godina razvijao se kroz 5 programa do 2000. godine, što dokazuje kontinuirano promišljanje o ekologiji. Stoga ukratko:

- I. Program akcija (1973.–1977.) uvjetuje integriranje politike zaštite okoliša u ukupnost razvojne politike Europske zajednice (načelo »onečišćivač plaća«, standardizacija i pristojbe prema jačini emisije).
- II. Program akcija (1977. odnosio se na proširenje prethodnog programa prema potrebama rješavanju tekućih problema u zemljama Europe.
- III. Program (1983.) razvija Globalnu strategiju koja polazi od preventivnih rješenja zaštite okoliša i racionalno korištenje prirodnih resursa. Planiranje razvoja uvjetuje i izradu studije utjecaja na okoliš za industrijske i infrastrukturne objekte.

IV. Program (1987-1992.) nameće novi pristup i ekološki čimbenici postaju odlučujući čimbenici u formuliranju gospodarske politike. Razrađena je metoda utvrđivanja šteta, nadzor i praćenje. U projektima sudjeluju Svjetska banka, Europska investicijska banka i druge koje usmjeravaju sredstva i na posebno zaštićena područja Sredozemlja.

V. Program zaštite okoliša (1992.-2000.) temelji se na strategiji održivog razvoja.

Ovaj program želi djelotvornije nizom mjera i ekonomskih propisa promjeniti pravila tako da posebno poglavje programa razmatra utjecaj razvoja turizma na okoliš kao i ekonom-ske i finansijske propise za ispunjenje istih.

Europska unija donijela je i Novi program zaštite osobito vrijednih prirodnih područja u Europi-»European Ecological Network« (EFCONET) što je razrada Konvencije UN o zaštiti prirodne raznovrsnosti (ekološki koridori kojima mogu prelaziti iz jednog prostora u drugi), kao i Program »CORINE« (Coordination of Information on the Environment 1985) koji je jedinstveni sustav za prikupljanje, standardizaciju i razmjenu podataka o okolišu u Europskoj uniji.

Postavlja se pitanje gdje je u tome svemu TURIZAM?

Pa upravo stoga što se težište gospodarskog života seli u tercijarni i kvartarni sektor, u turizam i njemu srodne djelatnosti, »ekologija« postaje svojevrsna opsesija kako pojedinaca, ekoloških grupa i institucija u Europskoj uniji pa i šire istovremeno se nameće ekologjsko promišljanje kako uz turizam i druge gospodarske djelatnosti i postaje sastavni dio dugoročne politike razvoja (posebno turističkih područja.).

Čovjek je ipak na kraju postao svijestan da štete u prostoru, katastrofe (klimatske ne-pogode, havarije izlijevanja nafte u more, zagađenja zraka, vode i sl.) mora prevenirati i tako zaštititi resurse gospodarskog privređivanja.

O tome je poznati hrvatski ekonomist prof. dr. Boris Vuković¹ još 1988. godine napisao: »Uvijek je to kod nas tako. Treba prvo dočekati neku nepriliku, nezgodu ili čak pravu katastrofu, pa da postanemo svjesni istine o kojoj smo objektivno trebali misliti i znatno ranije«.

Isprepletenost turizma kao fenomena i ekologije vrlo je kompleksno jer turizam ne može opstati bez tolerancije učesnika cjelokupnog procesa koji sudjeluju u jednom prostoru.

»Ekoturizam« kao pojam nastao je iz činjenice da je povezao projekte zaštite okoliša – prvenstveno prirode i turističke privrede. Danas nam je ova sprega logična sama po sebi, ali niz godina prije postojao je sukob između zaštite prirode i privređivanja na istim prostornim resursima.

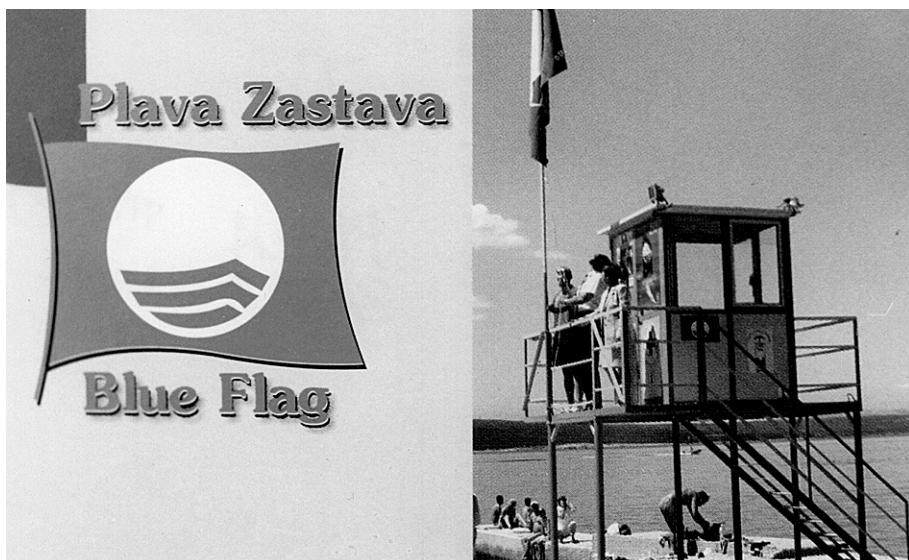
Znanstvenici se još danas spore oko definicije, ovisno od koga definicija potječe., što dokazuje da relativna mladost »ekoturizma« pridonosi krizi identiteta i pravoj interpretaciji pojma eko turizam. Stoga mu se priznaje da je nastao kao alternativni oblik turizma, dio je sustava projekata održivog razvoja, očuvanja i zaštite prostornog resursa.

¹ »Turizam čuvamo ekologijom« Danas, br. 344, Zagreb 20. 09. 1988.

»Ekoturizam« je postao tema 21. stoljeća, određuju ga sve širim definicijama, s čime je omogućeno da gotovo svaka varijanta turizma okrenuta zaštiti čovjekove okoline uđe u tu kategoriju.

Jedna od komplikacija leži u činjenici da ekoturizam može biti više značan i proturječan.

Na primjer dok zaštitar-biolog vodi brigu i bori se za zaštitu zbog uništenja na primjer morske flore i faune ili devastacije posebnih vrsta u okolišu, turistička agencija ili hotelsko poduzeće proširuje program davanja usluga za svoje korisnike npr. na plaži ili nacionalnom parku prirode.

Slika crikveničkog kupališta – plava zastava

Ostvarenje jednog ili više ciljeva pokazuje se prilično teškim kod primjene eko turističkih projekata. Sa druge strane zaštitarski i ekološki pokreti često zahtijevaju neposredno djelovanje kako bi se zaustavilo propadanje okoliša (npr. u šumama – biološka raznolikost) ili zaustavljanje projekata sa bukom iznad primjerene razine i slično. (Npr. »šetnica-Ljubavna staza Crikvenica«, buka na plaži u Crikvenici i slično).

Moguća rješenja su upravo djelovanje ekoloških organizacija u zajedničkom razvoju eko projekata, odlučivanju na lokalnoj razini, zajedničkom partnerstvu sa davaocima usluga u turizmu, vezivanje lokalnog projekta uz državne projekte pa i šire.²

U mnogim sredinama zbog različitih interesa unutar i izvan lokalne zajednice »ekoturizam« i ne može uspijevati, jer društveni procesi i lokalna politika mogu utjecati na ishod projekata na terenu. Može se dogoditi i da gospodarski učinci ekoturizma lako istječu preko

² Na primjer internacionalni Projekt zaštite mora i oceana »International Clean up«, »The Blue Flag campaing«, »Eco-schools«, lokalni projekti »Zaštita stoljetnog hrasta« i dr.

lokalnih granica. Stoga lokalno stanovništvo mora za sebe naći interes u razvoju ekoturizma i mora biti inkorporirano od samog početka u razvoju i korištenju lokalnog resursa.

Ekoturizam izaziva i određene socio-kulturne promjene na području lokalne zajednice, te je pojam razvjeta usko povezan sa pojmom planiranja i edukacijom lokalnog pučanstva, korisnika usluga i davalaca usluga na istom području.³

Svi konflikti koji se mogu javiti zbog nejednakе raspodjele dobiti od ekoturizma nавode važnost lokalne zajednice koja treba ustrojiti propise kako bi ekoturizam i zaštita okoliša istovremeno djelovali sinergički na korist svih sudionika.

Ekoturizam se javlja kao jedna nova tržišna niša u turizmu i ne obuhvaća samo pojam zdravog »ekološkog« turističkog putovanja, već je takav alternativni oblik turizma koji aktivno sudjeluje u zaštiti turističkog resursa. Istovremeno može biti i nosilac turističke atraktivnosti područja, ali ne može funkcioniрати bez sinergije i kooperacije svih sudionika u procesu ostvarenja na području lokalne zajednice.

Veoma je važno da lokalna zajednica prevlada teškoće oko pravednog i održivog oblika ekoturizma.

ZAKLJUČAK

Ekoturizam je kvalitativna promjena u fenomenu masovnog turizma. Unošenjem eko-loške svijesti i politike zaštite okoliša u korištenje turističkog resursa u gospodarske svrhe supstituira kvantitativni turistički razvoj sa kvalitativnim. Ekoturizam nudi novi model objedinavanja ekonomskih činitelja (ponuda, ugostiteljstvo, trgovina, sportske i kulturne djelatnosti i dr.), socioloških činitelja (ekdukacija i informiranje o ekološkoj zaštiti resursa), ekoloških činitelja (poštivanje ekoloških standarda i parametara zaštite o korištenju resursa) i etičkih činitelja (odnos prema korisnicima, etički kodeks ponašanja) što u sinergijskom djelovanju na području provedbe:

- stvara novi kapital za ekološku zaštitu istog područja
- ekološki educira sve sudionike u procesu provođenja
- stvara nova radna mjesta, brine se za buduće generacije
- kreira novi razvoj ne ugrožavajući postojeći u lokalnoj zajednici.

Suglasje »ekologije« i fenomena »turizam« svakako dijelom čini održivi razvoj na nekom području mogućim što istovremeno omogućava i zadovoljenje nove turističke potražnje za »ekoturizmom« (planinarenje, šetnje u prirodi, uživanje u branju voća, gledanje leptira i ptica i slično) kao i za »aktivnim turizmom« (ronjenje, jahanje, trčanje, ribolov i dr.).

Stoga nova promišljanja zaštite okoliša u svijetu danas globalno svih povezuju i obvezuju kako velike tako i male lokalne zajednice u promišljanju gospodarskog razvoja nekog područja. (npr. povezivanjem gospodarskih aktivnosti sa mora i obale u Hrvatskom primorju, prirodnih resursa u Vinodolu, razvijanjem jedinstvene turističke destinacije na području Grada

³ (Projekti: Nacionalni parkovi – Plitvička jezera, Zaštita mora i priobalja – Plava zastava FEEI, Vinske ceste Vinodola i dr.).

Crikvenice i Općine Vinodolske, kvalitativno se može promijeniti gospodarski opstanak i boljši tak lokalnog stanovništva a da se istovremeno poštuju pravila i parametri zaštite resursa i ekološka etika).

SAŽETAK

U članku se obrazlaže pojam novih razmišljanja u svijetu, preispituje se odnos »ekologije« i »turizma«. Daje se kratak povijesni pregled ekološkog pokreta u Europi i svijetu nakon II. svjetskog rata. Čovjek je u središtu čija gospodarska djelatnost u jednom dijelu narušava ravnotežu prostora a turizam kao fenomen današnjice samo je jedan je od učesnika razvoja i oblika ljudske djelatnosti. Turizam prepostavlja kvalitativnu promjenu nekog područja uz uvjet da postoji sinergijsko djelovanje svih učesnika u procesu razvoja. Ekološko promišljanje u zaštiti prostornog resursa podržava »održivi razvoj«, ne limitira čovjekov opstanak i djelatnost već omogućava alternativne oblike turizma kao što je na primjer fenomen »ekoturizam«.

Ključne riječi

Turizam, ekologija, ekoturizam, održivi razvoj, ekološki pokret u Europi.

LITERATURA

Črnjar, dr. Mladen (1997.), Ekonomija i zaštita okoliša (str. 289-337)

Vukonić, dr. Boris (1994.), Turizam ususret budućnosti

Karlogan Todorović S, Skala Z. (2000 Ekologika), Lokalna agenda 21 – vodič,

Članci:

Moruci dr Bernard (1989) UDK338. 48 »Odgovorni turizam« (045 ActaTuristica)

Gullete Gregory S. (Vol. 49-br. 2/2001/165-174. Udk338. 48-6502/504) »Višezačnost ekoturizma: Teškoće definiranja, primjene i evaluacije«, časopis Turizam

Bilješka o autorici

Vesna Parat, Crikvenica, diplomirani ekonomist (turizam), Jadran d.o.o., Crikvenica